

Nedim ve Sümbülzâde Vehbi Divanlarında Çadır

Tent in the Nedim and Sümbülzâde Vehbi's Divans

Rabia Oktar¹

Öz

Edebî eserler yazıldıkları döneme dair izler taşırlar. Divan Edebiyatı sahasında verilen eserler de yazıldıkları dönemin sosyal ve kültürel hayatına dair birtakım unsurları barındırmaktadır. Çalışmamızda bu unsurlardan biri olan çadırın Divan şiirindeki kullanım şekillerini örnek beyit ve bendlerle ortaya koyduk. Bu çalışma Divan Şiirinin sanat, tarih ve sosyal hayatı yansıtan bir saha olduğunu ortaya koyma ve bu konudaki akademik çalışmalara katkıda bulunma gayesiyle yapılmıştır. Çalışmamızda çadırın zikredildiği beyit ve bendleri ihtiva etmesi ve bu konuda diğer şairlere nazaran daha çok örneği barındırması sebebiyle 18. yüzyıl şairlerinden Nedim ve Sümbülzâde Vehbi Divanlarını esas aldık. Çalışmamızda çadır kavramı ve tarihi ile ilgili bilgi verildikten sonra çadır unsurunun yer aldığı şiirler açıklanarak incelenmiştir. Söz konusu divanlarda geçen beyit ve bendlerde çadırın teşbihin bir unsuru olarak teşekkül ettiğini, farklı kavramlar ve unsurlarla ilişkilendirildiğini; bununla birlikte bu şiirlerin çadırın kuruluşu ve yapım aşaması ile padişah çadırlarında kullanılmış olan süsleme sanatlarına dair bilgiler barındırdığını ortaya koyduk.

Anahtar Kelimeler: Nedim, Sümbülzâde Vehbi, Çadır, Otağ.

---

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
rabiademir322@gmail.com

Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

Gönderim Tarihi: 15 Mart 2022

Kabul Tarihi 24 Ağustos 2022

Erişim Tarihi: 11 Kasım 2022

Abstract

Literary works bear traces of the period in which they were written. The works in the field of Divan Literature also contain some elements of the social and cultural life of the period in which they were written. In our study, we have revealed the usage patterns of tent, which is one of these elements, in Divan poetry with sample couplets and bends. This study was carried out with the aim of revealing that Divan Poetry is a field that reflects art, history and social life and contributing to academic studies on this subject. In our study, we have taken as basis the 18th century poets Nedim and Sünbülzade Vehbi Divans, as they contain couplets and bends in which the tent is mentioned, and because it contains more examples than other poets on this subject. In our study, after giving information about the concept of tent and its history, the poems that include the tent element were explained and examined. In the couplets and bends in the said divans, it is stated that the tent is formed as an elements of simile and is associated with different concepts and elements; However, we have revealed that these poems contain information about the establishments and construction phase of the tent and the decorative arts used in the sultan's tents.

Keywords: Nedim, Sünbülzâde Vehbi, Tent, Sultan's tent.

1. Giriş

Bu çalışmanın konusu 18. yy. şairlerinden Nedim ve Sünbülzâde Vehbi Divanlarında çadırıdır. Çalışmamızda öncelikle çadırlar hakkında genel bilgi verildikten sonra Nedim ve Sünbülzâde Vehbi Divanlarındaki² çadırın geçtiği beyit ve bendler açıklanmıştır. Araştırma için bu divanların tercih edilme sebebi örnek şiirlerde daha canlı, somut ve farklı örnekleri içeren beyit ve bendleri ihtiva etmeleri olmuştur.

İncelenen şiirlerde çadırın bazen adalet, lütuf, güven gibi soyut kavramlarla; bazen de örtü, şahin kanadı gibi somut unsurlarla ilişkilendirilerek teşbih sanatının bir unsuru olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bazı beyit ve bendlerde ise tarihi süreçte önemli bir yeri olan otağ-ı hümayunların kurulduğu alanlar ile bezemelerini yansıtan teşbih ve tasvirler yer almaktadır. Bu sebeple bu şiirler çadırın tarihteki kullanımına, şekline ve kuruluşuna ayna tutması açısından önem taşımaktadır.

İncelemesi yapılan beyit ve bendlerde çadır manasında hayme, otağ, sâyebân, çetr, hacle ve haclegâh kelimelerinin kullanıldığı tesbit edilmiştir. Bu beyit ve bendlerin Türkiye Türkçesindeki manaları kurallı cümle yapısıyla sunulmuş; onların farklı bağlamlarda değerlendirilebileceği ortaya koyulmuştur.

Taciser Onuk'un *Osmanlı Çadır Sanatı* isimli eseri çadırın tarihteki kullanım şekillerini ve çadır kumaşlarının sanatsal değerini ortaya koyması sebebiyle çalışmamız açısından faydalı olmuştur. Yine çadırın sözlük anlamını ortaya koymamız açısından Mehmet Zeki Pakalın'ın *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* ile İskender Pala'nın *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü* faydaladığımız kaynaklardandır. Bunun yanı sıra Özlem Düzlü'nün *Seyyid Vehbi Divanı'na Göre Padişah Çadırları* adlı makalesi Divan Edebiyatı sahasında bu konuda ortaya koyulmuş çalışmalardan olmaları sebebiyle bize rehber olmuştur.

Yapılan bu çalışma ile birlikte Osmanlı çadır kültürü, padişah çadırları ile çadır süsleme sanatlarının akisleri ortaya koyulmuştur. Yapılmış olan bu çalışma neticesinde Divan şiirinin hem sosyal ve kültürel hayattan etkilenen hem de bu mecrayı yansıtan bir saha olduğu ortaya koyulmuştur.

² Macit, Muhsin. (2017). Nedim Divanı. 25.04.2020 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196897/nedim-divani.html> adresinden alındı. Yenikale, Ahmet. (2017). "Sünbülzade Vehbi Divanı". 25.04.2020 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196833/sunbulzade-vehbi-divani.html> sitesinden alındı.

2. Çadır

Çadır tarihin eski çağlarından beri göçebe toplulukların ya da güvenli bir yer arayan toplulukların kullandıkları; ihtiyaçlarına göre çeşitli şekillerde yaptıkları ve kolaylıkla kurulup sökülebilen meskendir. (Onuk, 1998: 13) Bozkurt (1993: 158) çadır kelimesinin "etimolojisinin kesin olarak bilinmeyip Türkçe'ye Orta Farsça çâtur (örtü) kelimesinden geçtiği; Eski Türkçe çat- (birleştirmek, birbirine tutturmak) fiil kökünden türemiş olabileceği ya da kelimenin aslının Sanskritçe çattra (şemsiye, gölgelik) olduğuna dair görüşler olduğunu" aktarmıştır.

Konar göçer yaşam tarzından yerleşik hayata geçmeye başlayan Türklerin ortaya koydukları ilk mimari yapıların kubbeleri çadırlarla benzerlik göstermektedir. Mülâyim (2002: 301), Türk çadırı ile kubbenin benzerlik gösterdiğini ve gökyüzü, hükümrânlık ile bağlantılı olarak ilerleyen bu süreçte "çadırdan kubbeye geçişte stupa adı verilen yapıların ortaya çıktığını" belirtmiştir.

Çadır insanı tabii etkenlerden ve düşmanlardan koruyan birer sığınak olmasının yanında gelenek görenek ve inançlarını, kültürlerini aksettirmektedir. (Erden, 1978: 75) Kurganlardan elde edilen kalıntılara göre Türkler çeşitli çadır şekillerini kullanmış olup çadır sanatında gelişmişlerdi. (Bozkurt, 1993: 160)

Osmanlı İmparatorluğu'nda saray teşkilatında çadır önemli bir yere sahipti. Nitekim otağ-ı hümayun ve diğer bütün saray çadırlarının seferler, törenler ve diğer gereken zamanlarda kurulup kaldırılmasından, korunmasından ve temizlenmesinden sorumlu 'çadır mehterleri' adında bir teşkilat kurulmuştur. (Çürük, 1993a) Osmanlı Devletinin kuruluşundan itibaren çadırın Türk toplumundaki önemi ve kullanımı gelişerek artmış olup farklı şekillerde ve amaçlarda kurulmuş olan çadır örnekleri kendini göstermiştir. Saray çevresinden günlük mesirelere, sağlık hizmetlerinden mezarların üzerinde geçici türbe olarak kullanılmak üzere çadırdan istifade edilmiştir. (Çürük, 1993b: 162) Osmanlı dönemi saray çevresi dışında çeşitli sebeplerle çadır kullanılmış olup farklı isimler almıştır. Onuk (1998: 18) bu çadırları "basit örtü çadır, mahrutî (konik) çadır, alaçık-çatma ev, yurt veya keçe çadır, topak ev, kara çadır-kıl çadır, tenefli çadır, şemsiye çadır, kumandan çadır, beşik çadır" olarak isimlendirmiştir.

İncelemiş olduğumuz divanlarda 'çadır' manasına gelen diğer kelimeler:

Hayme: Çadır. (Ayverdi, 2005) Haymenin Araplar tarafından tüm çadırlar için kullanılan genel bir isim olduğu belirtilmiştir. (Bozkurt, 1993) Pakalın (1993: 779) Ahmet Rasim'in çadırla alakalı ifadelerini aktarmıştır: "Osmanlı Türklerinin ilk evi, ilk sarayı, ilk tahtgâhıdır. Osmanlıların ecdadı için böyle olduğu gibi alelûmum Türkler için de böyle idi. Türklerin hele Osmanlıların çadırları hem mükemmel, hem metin, hem de dilnişindi." (Ahmet Rasim, 1326: 737)

Otağ: Hükümdarlar ve sâir büyüklere mahsus yüksek etekli ve süslü çadır, büyük hayme. (Şemseddin Sâmi, 2010: 185) Bu çadırlara otağ denmesinin nedeni içinde "od (ot)" yani ateş yakılabilesidir. Normal çadırdan büyük, etekli ve süslü olan otağlar özel ziynetlere sahip idiler. Padişahın otağına "otağ-ı hümayun" denirdi. (Pala, 2020: 366)

Sâyebân: 1. Gölgelik 2. Büyük çadır, otağ. (Ayverdi, 2005)

Çetr: Türkçe'ye Farsça'dan geçen ve "şemsiye, çadır" anlamına gelen çetrin aslı Sanskritçe çattra (gölgelik, siper) kelimesidir. (Taneri, 1993: 293) Eskiden padişahların başları üzerinde tutulan zinetli gölgelik hakkında kullanılan tabirdir. (Pakalın, 1993: 357)

Hacle: Gelin odası. (Şemseddin Sâmi, 2010: 551)

Haclegâh: Gelin odası, hacle. (Ayverdi, 2005)

2.1. Teşbih Unsuru Olarak Çadır

2.1.1. Örtü, nikâb

2.1.2. Yücelik ve rif'at

2.1.3. İkbâl, baht, talih

2.1.4. Himmet, lütuf, güven

2.1.5. Nazım.

2.1.6. Adalet.

2.1.7. Per-i Şâhin

2.2. Padişah Çadırları (Otağ-ı Hümayun)

2.2.1. Kurulduğu Alanlar

2.2.2. Fiziksel Özellikler

2.2.3. Süslemeler

2.1 Teşbih Unsuru Olarak Çadır

Divan şairi sosyal hayatı ve milli değerlerinden aldığı nesnelere hayallerini örmüştür. Bu nesnelere biri olan 'çadır' beyit ve bendlerde çoğunlukla teşbih sanatının bir unsuru olarak yerini almıştır.

2.1.1 Örtü, Nikâb

Aşağıdaki beyitte memduhun (Burada bahsedilen III. Ahmed ya da İbrahim Paşadır.) çadırının ipi ikbal ve talih gelinin örtüsünün bağına benzetilmiştir.

Tınâb-ı sâyebânına işâret eyleyüp der hem

Senin zîrinde pinhândır ruhum bend-i nikâbımsın Nedim (K.19/17)³

(İkbal ve devlet gelini, senin çadırının ipine işaret edip bir de "Ruhum senin altında gizlidir, sen benim örtümün bağısın." der.)

Türklerde gelinlerin baş örtüsü ve kıyafetleri kırmızı renkte olduğuna dair bilgiler yer almaktadır. Bununla beraber kırmızı renk hükümdar otağının da rengi olup hükümdarlık âlâmetidir. Bununla alakalı örnek beyitler yer almaktadır. (Demir, 2015: 66) Bu sebeple tınâb-ı sâyebân (çadırın, gölgeğinin ipi) ile bend-i nikâb (örtünün bağı) arasında renk ve şekil ilişkisi kurularak teşbih yapılmıştır.

2.1.2 Yücelik ve rifat

Aşağıdaki beyitte şair "O hürmetli sadrazamın izzet ve şanı güneşe, yüksekte olsan ne olacak altından ipleri olan çadırımsın, der" demiştir. Güneş ile sadrazamın çadırı arasında, güneşten hasıl olan ışık huzmeleri ile de çadır ipleri arasında teşbih yapılmıştır:

O sadr-ı muhterem kim izz ü şânı âftâba der

N'ola rif'atda olsan hayme-i zerrin-tınâbımsın Nedim (K.17/23)

Bu beyitte de sadrazama mertebe bakımından konumunun ne derece yüksek olduğu çadırıyla ilişkilendirilerek ifade edilmiş; sadrazam çadırı da kızıl rengi itibariyle güneşe benzetilmiştir. Çadır halatlarının altından işlemelerle süslenmiş olması hayali çadır süsleme sanatının bir yansımasıdır.

³Bu ifade 19. kaside 17. beyiti ifade etmektedir. K: 'Kaside' kısaltması.

“Güneşin ayrımıyla (huzmeleriyle) tuğunun gül-perçemi bir tûy (olmuş); göğün en zirve noktasıyla çadırının hilali yek-vücut (olmuş).” manasına gelmekte olan aşağıdaki beyitte de sadrazamın çadırının ve tuğunun yüksekliğinin derecesi mübalağayla sunulmuştur:

Fark-ı hurşîd ile gül-perçem-i tûğun yek tûy

Evc-i ayyûk ile mencuk-ı otağın yek-ten Nedim (K.1/81)

Bu beyitte kaynaklarda bayrak, sancak gibi bir siyasi güç işareti olarak ifade edilen tuğun güneşin zirvesiyle birleştiği, çadırın tepesindeki mencukun yani hilalin de göğün en zirve noktasında olduğu ifade edilmiştir.

2.1.3 İkbâl-Baht-Talih

Müslüman-Türk devletlerinde çetr hâkimiyet ve savaş alameti olarak kullanılmış olup Karahanlı Hükümdarlarınca kırmızı renkte çetr taşındığı bilgisi yer almaktadır. (Arslan, 2012: 87) Bu sebeple çadır çok eski zamanlardan beri hükümdarla özdeşleştirilmiş ve ona bir kutsiyet isnad edilmiştir. Nitekim beyitler de çadırın talih, ikbal gibi kıymetli kabul edilen ve ulaşılmak istenen bu soyut kavramlarla ilişkilendirildiğini görmekteyiz.

Dönemin sadrazamına dualarda bulunduğu aşağıdaki bendde Nedim, çadır kelimesini ikbal kelimesiyle ilişkilendirilerek Allah(cc.)’tan sadrazamın ikbal çadırının ipini ahirette de bağlamasını dilemektedir:

Habbezâ düstûr-ı âsaf-menkabet

Levhaşallah sadr-ı âlî-menzilet

Zerre-i nâçîzler hurşîd olur

Pertev-i lutfu ederse terbiyet

Ber mekiyy-i asr-ı ihsân u kerem

Hâtem-i iklîm-i lutf u merhamet

Ehl-i İslâmı sıyânet eyleyüp

Şefkat etdi gördü sulhu maslahat

Hak budur kim hüsn-i tedbîri ile

Buldu ser-cümle halâyık tesliyet

Hak tınâb-ı hayme-i ikbâlini

Eyleye merbût-ı yevm-i âhiret

Bâğ u râğ-ı devlet ü iclâline

Esmesin bâd-ı hazân-ı tefrikat

Böyle gevher-pâşî-i tebşîr eder

Tab ‘-ı pâkinden o bahr-ı âtifet

Bundan a ‘lâ ola mı fevz ü felâh

Gâlibâne oluna sulh u salâh Nedim (M.2/4)⁴

Aşağıdaki bendde de iclal, ikbal ve talih kelimeleri çadırıla ilişkilendirilmiştir.:

Târem-i iclâline pervâne vâlâ-yı şafak

Hayme-i câhınla gerdûn-ı çihâriim yek-nesak

Mihr-i mencûk-ı otağ etmiş sana Rabbü'l-felak

Zâtını kılmış sûtûn-ı hayme-i ikbâl Hak

Bârgâh-ı nüh-kıbâb-ı âsmân durdukça dur Nedim (M. 6/ 3)

Şair “Tan yerinin ululuğu yücelik çadırına pervane, dördüncü feleğim baht çadırınla aynıdır. Sabahın Rabbi güneşi otağının sancağı yapmış sana. Hak, zâtını tâlih çadırının sütunu kılmış. Âsumanın dokuz kemerli divanı durdukça dur” diyerek duada bulunmuştur.

2.1.4 Himmet, Lütuf ve Güven

Divan şairlerince padişahın himayesini kazanmak en büyük güven ve lütuf kaynağı olmuştur. Nitekim bu geleneğe yetişen şairler XIV. yüzyıldan başlayıp Tanzimat Edebiyatı’na kadar devam eden süreçte saray ve çevresi tarafından himaye edilmiş olup onlara aylık düzenli gelir sağlanmıştır. (Yazar- Uslu, 2015: 2209)

Nedim ve Sünbülzâde Vehbi divanlarında devlet büyükleri güven vermesi ve himmetiyle çadıra benzetilmiştir. Aşağıdaki beyitte de padişahın lutfu ve ihsanı sâyebân ile ilişkilendirilerek onun verdiği emniyet ve güven hissi ifade edilmiştir:

Fenâ-yı sâyebân-ı ser-bülend-i lutf u cûdunda

Ser-â-pây-ı cihân der-hâb-ı emn ü istirâhatdir Nedim (K. 13/30)

⁴ Bu ifade 6. Musammat 3. bendi ifade etmektedir. M: 'Musammat'ın kısaltması.

(Lutuf ve ihsanının yüce gölgesinin, gölgeliğinin fenâsında (vücudu yok etme) cihanın tamamı güven ve rahatlık uykusundadır.)

Aşağıdaki beyitte de Sadrazam İbrahim Paşa'nın yardım ve cömertliğinin tüm dünyayı ve insanları gölgesine alan bir çadır kurduğu ve insanların onun sâyesinde (gölgesinde) zevkle yaşadığı ifade edilmiştir:

Bir çetr kurdu himmet ü cûdun cihânda kim

Kâm aldı sâyesinde cihân u cihâniyân Nedim (K. 22/8)

(Himmet ve cömertliğin cihanda bir çadır kurdu ki sayesinde dünya ve dünyada yaşayanlar zevk aldı.)

2.1.5 Nazım(Şiir)

“Rubâi sahnesinde (rubâi sahasında) eğer çadır kurarsam Hayyam'ın fikrini şiir çadırıma ip yapmam” manasına gelen aşağıdaki beyitte şiir somutlaştırılarak çadıra benzetilmiştir:

Fikr-i Hayyâm'ı tınâb etmem otağ-ı nazmıma

Eylesem sahn-ı rubâ'ide gehi darb-ı hıyâm Sünbülzâde Vehbi (K. 58 /37)

Bu beyitte Sünbülzâde Vehbi, Hayyâm'ın fikirlerini şiir çadırına ip yapmayacağını, yani onun fikirlerinden istifade etmeyeceğini bir çadır mazmunu ile anlatmıştır. "Tınâb, otağ-ı nazm, darb-ı hıyâm" kelimeleri tenasüb oluşturmakla birlikte çadırın kuruluşuna dair gerçeği yansıtmaktadır. Nitekim Pakalın (1993: 779) çadırların bir direkli olup çadır bezlerini tutturmak için ipler kullanıldığını ifade etmiştir. Çadır ipi anlamına gelen tınâb yere sabitlemek üzere dikilen kazıklara bağlanıp çekilen iptir. (Ayverdi, 2015)

2.1.6 Adalet

"Mülkün temeli olarak nitelendirilen adalet, her devirde devletleri ayakta tutan bir unsur olarak görülmüştür. Devlet için hayati öneme sahip olan adalet kavramı, devleti yöneten erk için de o kadar önemli olmuş, adil olmak, haklı ve haksızı birbirinden ayırabilmek çok önemli yönetici vasıflarının başında gelmiştir." (Yazar-Uslu, 2015: 2219)

Sünbülzade Vehbi'nin şeyhülislamı medhettiği aşağıdaki bendinde 'sâyebân' kelimesinin adalet kelimesiyle ilişkilendirildiğini görmekteyiz:

Şefkatindir bâğ-ı dehre vâye-bahş-ı hurremi

Reşha-yı lutfundür ihyâ eyleyen nâr-ı gamı

Yohsa bir demde şerâra döndürüp her şebnemi

Tâb-ı hurşid-i sitem sûzân ederdi âlemi

Ger sehâb-ı 'adl ü dâdın olmasaydı sâyebân Sünbülzâde Vehbi (K. 57 /42)

(Eğer adalet bulutun gölgelik olmasaydı sitem güneşinin harareti âlemi yakardı.)

2.1.7 Per-i Şahin (Şahin Kanadı)

Aşağıdaki beyitte ise şahinin kanadı gölgeliğe, çadıra benzetilmiştir. Bülbülün şahin kanadını kendi yuvası üzerine gölgelik yaptığı ifade edilmiştir:

Künâmından eder ram-hürde şîr-i şerzeyi rûbâh

Per-i şâhini eyler çetr bülbül âşiyân üzre Nedim (K.5/34)

(Boyun eğimiş tilki kükremiş aslanı ininden eder. Bülbül şahinin kanadını yuva(sı) üzerinde gölgelik eyler.)

2.2 Padişah Çadırları (Otağ-ı Hümayun)

Kaynaklarda çadırların en görkemli ve en büyüğünün eski çağlardan beri hükümdar otağları olduğu bilgisi yer almakla birlikte gelmiş geçmiş devletler arasında hükümdar otağlarının en ünlüsü ise Osmanlılar'ın "otağ-ı hümayun"u olduğu kaydedilmiştir. (Bozkurt,1993: 161) Çürük (1993b: 164) Osmanlı otağlarının iç düzenlemelerinin son derece göz kamaştırıcı olduğunu, tabanına altın ve gümüş teller ilave edilerek dokunmuş ipek halılar serildiğini, sedirlerin kıymetli kumaş ve işlenmiş yastıklarla döşenmiş olduğunu ve diğer bölümlerin de kıymetli eşyalarla süslenmiş olduğunu aktarmıştır.

Osmanlı çadır geleneğinde önemli bir yeri olan otağ-ı hümayunlar Nedim ve Sünbülzâde Vehbi divanlarında da karşımıza çıkmaktadır. Otağ-ı hümayunların yer aldığı beyit ve bendlerdeki ifadeler hükümdar çadırının kurulduğu alanlar, şekil özellikleri ve süslemeleri hakkındaki bilgileri yansıtmaktadır.

2.2.1 Padişah Çadırlarının Kurulduğu Alanlar

Otağ-ı hümayunların başlıca kullanım alanları seferler olup düğün şenlikleri, ziyafet ve av gibi diğer organizasyonlarda da kurulmuştur. (Düzlü, 2016: 79) Barış zamanlarında otağ-ı

hümayun padişahın yazlığa veya uzak bir yere gidişinde kullanılmış olup daima çevreyi en iyi şekilde gören küçük bir tepenin üzerine konumlandırılmıştır. (Onuk, 1998: 40) "Padişahın otağı manzarası güzel ağaçlıklı bir yere kurulur ve ordugahın ortasına tesadüf eden yeniçeri çadırlarıyla ihata edilirdi." (Pakalın, 1993: 741)

Sünbülzade Vehbi'nin 3. Selim'in cülus töreni için yazmış olduğu kasideden aldığımız aşağıdaki beyit de otağ-ı hümayunun cülus törenlerinde kurulması geleneğini yansıtmakla birlikte doğanın canlandığı, renklendiği bahar vaktinde yeşillikler üzerine kurulmuş olduğunu ifade etmektedir:

Degil ebr-i bahârın sâyesi sultân-ı nevrûzun

Felek kurdu bu mevsimde otağın bostân üzre Sünbülzâde Vehbi (K.15/2)

(Bahar bulutunun gölgesi değil nevrüz sultanının / Felek bu mevsimde otağını bostan üzerine kurdu.)

Sünbülzâde Vehbi'nin Sultan Selim için yazmış olduğu kasidesinde yer alan aşağıdaki beyitte padişahın yanında hareket eden alayın gittiği yere feleğin çadırlar kurduğu ifade edilmiştir:

Her ne semte 'azm ederse mevkib-i iclâline

Nüh-kıbâb-ı çâder-rengin felek eyler hıyâm Sünbülzâde Vehbi (K. 31/27)

(Senin yüce alayın hangi semte yönelse Felek (ona) çadır renkli dokuz kubbesini çadır eyler) Padişah sefere çıktığında ya da çeşitli merasimlere teşriflerinde meydanlara gölgelikler, çadırlar kurulması gerçeği, padişah alayı her nereye giderse feleğin (beraber giderek) dokuz kubbesini çadır yapması hayaliyle anlatılmıştır.

2.2.2 Padişah Çadırlarının Şekli

"Felek (senin) ikbal göğünün içinde küçük bir çadırıdır. Güneş ve ay onun üstünde iki altından toptur. Keyhüsrev senin şerefli zamanında dünyaya gelseydi gayr-ı ihtiyari gelip senin ikbal kapına süpürgeci olurdu. Dünyaya bu baht içinde (olan); sana benzeyenin gelmediği dünya içindeki herkesçe bilinendir." manasına gelen aşağıdaki bendde çadırların yapısal özelliklerine dair izler vardır:

Fezâ-yı câhun içre muhtasar bir haymedir gerdûn

İki altundan topdur onun üstünde mihr ü mâh

Senin vakt-i şerîfinde geleydi dehre Keyhusrev

Geliüp cârû-keş olurdu der-i ikbâline nâ-hâh

Bu ma'nî cümlelerin ma'lûmudur cümle cihân içre

Ki mislin gelmedi dünyâyâ bu devr-i zamân içre Nedim (M.1/3)

Bu bendde felek çadıra benzetilmiştir. Feleğin dünyayı çevreleyen iç içe geçmiş dokuz veya yedi halkadan müteşekkil bir yapıda olduğu inancı vardır. (Kutluer, 1995) Bu sebeple çadır ile felek arasında şekil (yuvarlak olması, kubbeli yapı) yönünden teşbih yapılmıştır. Şiirlerde otağ-ı hümayunların tavanı kubbeli olarak tasavvur edilmekle birlikte çadır tiplerinde yüzyıllara göre ayırım yapılmamıştır. (Düzlü, 2016: 82)

2.2.3 Padişah Çadırlarındaki Süslemeler

Anadolu Selçuklu Devleti döneminde, hükümdar saraylarında bulunan saray nakışhanesinde hattat ve nakkaşlar, kitapları süslemiş, süsleme desenleri oluşturmuş; bu gelenek Osmanlı döneminde de devam etmiştir. (Onuk, 1998: 46) Anadolu Selçukluları ile gelişme gösterip Osmanlı Devleti döneminde ilerleyen süsleme sanatı bu uzun süreçte geleneğin ruhu ve asırların birikimiyle yükselmiştir. Toplumsal birikimin ve kültürün bir neticesi olarak teşekkül eden süsleme sanatı Osmanlı çadır süslemelerine de yansımıştır. Damat İbrahim Paşa'ya yazmış olduğu kasidede yer alan aşağıdaki beyitte altın varaklarla süslenmiş olan otağının güneş gibi olduğu ifade edilmiştir:

Cihân-penâh hidîvâ keremverâ sadrâ

Eyâ vezîr-i felek-bârgâh-ı mihr-âsâr Nedim (K. 7/47)

(Ey cihânın koruyucusu olan vezir, ey keremli sadrazam! Ey güneş alametli felek otağının veziri!) Beyitte otağ-ı hümayun feleğe benzetilmiştir. Azameti feleğe kadar uzanmış olan bu çadırın alameti ise güneştir.

"Eski mimari yapılarda, bilhassa kubbe süslemeleri arasında şemse adı verilen işlemeli güneş motifleri çok yaygındır. Bu motiflerin kubbelerde olduğu gibi çadırın üst kısımlarında aynen kullanıldığı bilinmektedir. Burada güneşin şemseye benzetilmesi, motifin kendisinin güneş ismi taşımasının yanı sıra bu süslemelerde altının yoğun biçimde kullanılmasından dolayıdır." (Şahin, 2011: 41)

Bu sebeple incelenen şiirlerde padişah çadırlarının güneşle ilişkilendirildiğini görmekteyiz. Aşağıdaki beyitte altın tozuyla ya da mücevherlerle süslenmiş olan otağ-ı hümayunun tasvirî yapılmıştır:

Otağ-ı heft-tâkı çarh-ı gerdân

Ki zerrîn şemsesi mihr-i dirahşân Sünbülzâde Vehbi (K.5/3)

(Dönen feleğin yedi kemerli otağı ki altından işemesi parlak güneş (tir).)

Sünbülzade Vehbi'nin III.Selimin cülus töreninden bahsettiği kasidesinde yer alan aşağıdaki beyit çadırların gül, bülbül ve çiçek motifleriyle süslenmiş olduğunu ifade etmektedir:

Şeh-i nevrûz çıkdı tahta sahn-ı gülsitân üzre

Kuruldu nahl-i gülden sâye bânlar bülbülân üzre Sünbülzâde Vehbi (K.15/1)

(Nevruz padişahı gül bahçesinin üzerine tahta çıktı. Üzerinde bülbüller olan gül fidanından gölgelikler kuruldu.)

Sünbülzâde Vehbi'nin bu beyitindeki kurgu ve hayal unsurları dönemin süsleme ve bezeme sanatlarını yansıtır durumdadır. Nitekim Onuk (1998: 210) 18. Yüzyılın 2. yarısına ait çadır örneklerinde bitkisel bezemeler, geometrik birimler, sütun, kemer gibi mimari unsurların yanında sembolik ve stilize kuş motiflerinin kullanıldığını belirtmiştir.

3.Sonuç

Anadolu coğrafyasında asırlar boyunca Türk dili ve kültürüyle işlenen Divan Şiiri; aynı zamanda bu dil ve kültürü besleyen bir mecra olmuştur. Çalışmamızda da bunun bir örneği olarak tarihte insan oğlunun barınma ihtiyacına cevap vermiş olup göçebe kültürden bize kalan ve sonraları Osmanlı Devleti'nde seferler ve törenler olmak üzere çeşitli amaçlarla kullanımı devam etmiş olan 'çadır' unsurunun 18. yy şairlerinden Nedim ve Sünbülzâde Vehbi Divanlarındaki kullanılış şekli incelenmiştir.

Söz konusu divanlarda çadır bazen devlet büyüklerine atfedilen soyut kavramlar (ikbal, baht, rifat, himmet ve güven vs.) ile ilişkilendirilmiş, bazen renk ve şekil ilgisi kurularak somut unsurlarla arasında benzerlik ilgisi kurulmuştur. Şiirlerdeki bu teşbih sanatının dayandığı mânâlar tarih ve kültür cihetinden bakılarak açıklanmıştır. Açıklaması yapılan bu beyit ve bendler tarih araştırmalarının ortaya koyduğu bulgularla örtüşen, toplumsal ve kültürel gerçekliği destekleyen niteliktedir. Bu beyit ve bendlerden bazıları, padişah çadırlarının altın, mücevher ve farklı motiflerle süslü olduğu; ihtişamı ve yüksekliği; merasim ve savaşlardaki konumlandırılmasına dair bilgileri yansıtmaktadır.

Bu çalışmayla birlikte Divan şiiri sahasının sosyal hayattan beslendiği; hayal dünyasını sosyal hayattan aldığı unsurlarla oluşturduğu; böylece ait olduğu dönemin yaşam şekillerini, kültürünü yansıtan bir nitelikte olduğu ortaya koyulmuştur.

Kaynakça

- Rasim, A. (1326). *Osmanlı Tarihi*. Cilt 2. 06.12.2021 tarihinde <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/20> adresinden alınmıştır.
- Arslan, İ. (Bahar 2012). "İlk Türk İslâm Devletlerinde Hükümdarlık ve Hâkimiyet Sembolleri". *EKEV Akademi Dergisi*, 51 (51), 73-92. <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423877881.pdf> adresinden alındı.
- Ayverdi, İ. (2005). "Hayme", "Sâyebân", "Haclegâh". 06.12.2021 tarihinde <http://www.lugatim.com/> sitesinden alındı.
- Bozkurt, N. (1993). "Çadır". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 8. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 158-162
- Coşkun, V. (2017). *Zâti Divanına Göre 16. Yüzyılda Sosyal Hayat*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Çürük, C. (1993a). "Çadır Mehterleri". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 8. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 165-166
- Çürük, C. (1993b). "Osmanlılarda Çadır". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 8. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 162-164
- Demir, R. (Haziran 2015). "Divan Şiirinde Kırmızı Renk". *Türkiyat Mecmuası* 25 (1), 57-91. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuturkiyat/issue/18523/195488> adresinden alındı.
- Düzlü, Ö. (Ağustos 2016). "Seyyid Vehbi Divanı'na Göre Padişah Çadırları". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (45), 78-95.
- Erden, A. (Ocak 1978). "Batı Anadolu'da Türkmen Çadırları". *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, (11) 73-89. https://doi.org/10.1501/antro_0000000163
- Kutluer, İ. (1995). "Felek". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 12. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 303-306

- Macit, M. (2006). "Nedim". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 510-513.
- Macit, M. (2017). *Nedim Divanı*. 25.04.2020 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196897/nedim-divani.html> adresinden alındı.
- Mülayim, S. (2002). "Kubbe". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 26. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 300-303
- Onuk, T. (1998). *Osmanlı Çadır Sanatı (XVII - XIX. yüzyıl)*. 1. Basım. ANKARA: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. 1.C, İstanbul: MEB. Yayınları.
- Pala, İ. (2020). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Şahin, E. (2011). *Bâkî Dîvânı'na Göre 16. Yüzyıl Osmanlı Toplum Yapısı*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Sami, Ş. (2010), *Kâmûs-ı Türki*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şentürk, A A. (2017). *Osmanlı Şiir Klavuzu 1,2*. 1. Basım, İstanbul: OSEDAM.
- Taneri, A. (1993). "Çetr". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 8. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 293-294
- Yazar, İ. - Uslu, E. (Spring 2015). "Divan Şairinin Padişah Algısı". *Turkish Studies* (10/8). 2209-2219. doi: 10.7827/TurkishStudies.8006
- Yenikale, A. (2017). "Sünbülzade Vehbi Divanı". 25.04.2020 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196833/sunbulzade-vehbi-divani.html> sitesinden alındı.

Makale Bilgi Formu

Yazar(lar)ın Katkıları: Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: "Nedim ve Sünbülzâde Vehbi Divanlarında Çadır" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde "Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi" hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk yazarlara aittir.